

Исследуется литературно-критический дискурс этого феномена, определяется важная роль готической традиции в процессе формирования национальной литературы США, выделяются основные предромантические и романтические поэтологические компоненты готического романа, характерные для художественной практики американских писателей: готический хронотоп, семейное проклятие, преследование, побег, двойничество, метаобразы лабиринтов, подвалов, склепов и др. Дается определение готической традиции как устоявшегося историческо-литературного феномена, появившегося на рубеже XVIII–XIX вв. Описывается феномен «неоготики» США и определяются основные черты «новой готики», «неоготики» или «постготической прозы» США конца XX – начала XXI вв.: творческое переосмысление и пародирование жанровых доминант, стереотипов и штампов готической литературы; разнообразные типы интертекстуальных связей с классическими образцами жанра; усложненность пространственных и временных структур и нарративных моделей; акцентирование кризисных состояний человеческой психики.

Ключевые слова: готическая традиция, трансформация готической традиции, романтический роман «romance», постготическая проза, неоготика.

Nagachevska Olena. Transformation of the Gothic Literary Tradition in Contemporary American Novel. The article deals with the main tendencies in the development of gothic literary tradition in the USA. The author researches the literary and art criticism on this phenomenon and determines the significant role of the gothic tradition in the process of forming the national American literature, marks out the principle elements of preromantic and romantic poetics of the gothic novel which characterize the creative works of American writers, such as chronotop, family curse, pursuit, escape, counteracts, metaimages of labyrinth, vaults, crypts, etc. The gothic tradition is determined as established historic and literary phenomenon created at the turn of the XVIIIth–XIXth centuries.

The phenomenon of American «neogothic» is described and the principle features of the «new gothic», «neogothic» or «postgothic fiction» established at the turn of the XXth–XXIst centuries are given: the creative rethinking and parody of genre dominants, stereotypes and clichés of the gothic literature, different types of intertextual ties with classical genre models, complexity of space and time structures and narrative models, emphasis on the critical psychological situations of a man.

Key words: gothic literary tradition, the transformation of gothic tradition, romantic novel «romance», postgothic fiction, neogothic.

Стаття надійшла до редколегії
24.05.2013 р.

УДК 821.161.2“18-19”

Віталій Назарець

Жанрова специфіка віршованого листа

Статтю присвячено дослідженню одного із жанрово-тематичних різновидів адресованої лірики – віршованого листа. На матеріалі поетичних текстів української адресованої лірики XIX–XX ст. досліджується жанрова специфіка віршованого листа, виокремлюються його генологічні художні модифікації.

Ключові слова: адресована лірика, жанрова специфіка, віршований лист, лист інформативного типу, лист рефлексивного типу, автор, адресат.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним з актуальних питань сучасної літературознавчої науки є питання теоретичного осмислення жанрової специфіки літературно-художнього твору, зокрема творів поетичних. Поряд із прибічниками концепції жанрової атрофії лірики (С. Аверінцев, М. Андреев, П. Грінцер, Г. Маркевич, О. Михайлов, В. Сквозніков та ін.) усе більше представників сучасного літературознавства схиляються до думки про те, що поетичний текст принципово не може існувати в позажанровому «вакуумі» (А. Каспрук, М. Гнатюк, М. Сулима, Е. Соловей, О. Астаф'єв, М. Ткачук, Ю. Ковалів, Ю. Клим'юк, О. Ткаченко, Л. Фрізман, І. Грінберг, Н. Лейдерман, В. Грехнев, С. Бройтман, В. Халізов, А. Боровська та ін.).

Мета дослідження – схарактеризувати художні ознаки віршованого листа та визначити його жанрову специфіку.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Провідною генологічною ознакою, яка дає можливість виокремлювати тематичні різновиди віршованого листа, на нашу думку, можна вважати характер об'єктивованості інформації, що декларується його діалогічною настановою. Відповідно, виокремлюються два основні різновиди віршованого листа: 1) лист інформативного типу і 2) лист рефлексивного типу.

1. Лист інформативного типу.

Цей тип віршованого листа умовно стилізується під свій прозовий аналог, тобто звичайний приватний лист, написаний прозою. Зіставність цих двох епістолярних зразків насправді умовна, оскільки у випадку з віршованим листом ми маємо справу, по-перше, з художнім твором, по-друге, з твором ліричним, що, відповідно, визначає його специфіку, пов'язану з необов'язковістю дотримання загальноприйнятих правил епістолярного спілкування, а також художньо мотивованою трансформацією типової схеми приватного листа. Водночас віршований лист інформативного типу композиційно й тематично спирається на основні структурно-семантичні контури приватного листа, а декларована ним діалогічна настанова спрямовується на вираження саме об'єктивованої інформації, тобто такої, що має за мету не авторську саморефлексію, а певний зовнішній щодо неї зміст, що стосується інформаційних запитів адресата або необхідності його характеристики. Із численної маси віршованих листів інформативного типу чи не найбільш яскравими зразками є лист Лесі Українки до брата Михайла, відправлений із Колодяжного весною 1890 р. та поетичний «Лист» А. Тарана, у яких майже з ідеальною точністю імітується семантико-стильова структура побутового прозового листа:

*Куди:
Сумщина, Лебединський район,
село Будилка.
Кому: Груші, що біля криниці.
Драстуйте, тітко Грушо...
/.../
Я Толька – онук ваш,
тих повоенних літ.
/.../
Важко вам на старості.
Не те вже здоров'я.
Хвороби обсіли.
Може, вислати ліків вам,
та вони не допоможуть...
/.../
...Допишу цього листа – вийду в поле,
з вітром поговорю:
мо', снігу вам нанесе...
/.../
А поки –
до побачення.
/.../
Цілую з вдячністю
ваші щедрі руки.
Ваш онук
Толька Таран.*

[7, с. 132–134].

Віршований лист і інформативного, і рефлексивного типу в більшості випадків містить авторський жанровий рефлексив у заголовковому комплексі твору, проте іноді жанрова номінація зазначається безпосередньо в тексті твору. Надзвичайно поширеною в поетичній практиці є нейтральна форма заголовку – «Лист», яка не вказує на тему, адресу, особу отримувача або відправника. Семантика заголовкового комплексу у віршованому листі може також вказувати на:

– характер листа: П. Карманський «Галицькі листи», М. Хвильовий «Трамвайний лист», В. Забаштанський «Останній лист», Л. Первомайський «Солдатські листи», С. Гординський «Старі листи», Д. Кремень «Лист на барвінковому сувої», П. Мовчан «Лист не з початку...», Д. Луценко «Нена-

писані листи», О. Забужко «З невідісланих листів», В. Кикоть «Листи розлук», Л. Коваль «Листи до запитання»;

– особу відправника: Б. Лепкий «Лист від Устияновича», Є. Фомін «Листи від друга», М. Нагнибіда «Лист ветерана», Б. Нечерда «Лист вигнанця, або по ночі великого падолисту», І. Драч «Лист конозистої дівчини», Д. Павличко «Лист добродійного виборця»;

– особу отримувача: О. Олесь «Лист до М. Рильського», О. Влизько «Лист до ідеального студента», М. Рильський «Лист до загубленої адресатки», «Лист до львівських друзів», «Лист до волюшки», П. Тичина «Лист до земляків», В. Поліщук «Лист до Каті Косенко», М. Драй-Хмара «Лист до Оксани», П. Гетьманець «Лист до поета», А. Малишко «Лист Максиму Рильському», «Лист до гречки», О. Тарнавський «Лист до поета», М. Рябчук «Ненаписаний лист турецькому султану», В. Симоненко «Лист до всесвітнього обивателя», І. Качуровський «Лист до принцеси мрії», О. Ірванець «Лист до Інни Д.», «Лист до Т. Г. Шевченка, українського письменника, революціонера й демократа», В. Голобородько «Лист братові», «Лист до матері»;

– особу відправника й особу отримувача: В. Симоненко «Лист читачів поету», В. Вовк «Любовні листи княжни Вероніки до кардинала Джованнібатісти», В. Неборак «Лист Торвіка Боракне, львівського старого пердуна, до панни Целіни, Варшавської порнозірки, написаний напередодні її двадцятидвохліття», О. Сенатович «Лист Лесі Українки до Стефаніка»;

– місце відправлення: І. Франко «Лист із Бразилії», Г. Чупринка «Лист з війни», Т. Масенко «Лист із кордону», І. Кулик «Лист з Ерівані», Л. Первомайський «Лист з Будапешта», Ю. Яновський «Лист із фронту», С. Гординський «Лист з Парижа», О. Забужко «Лист із дачі», С. Білохатнюк «Лист без зворотньої адреси», В. Неборак «Листи, знайдені у пляшці з-під львівського пива»;

– місце отримання: Т. Масенко «Лист на Кавказ», Ю. Яновський «Лист на фронт», О. Тарнавський «Лист додому», М. Нагнибіда «Лист у майбутнє», Б. Рубчак «Лист додому», В. Базилевський «Лист у Башкирію», Т. Леонідов «Лист додому», І. Новіцька «Лист у глибини»;

– місце отримання й місце відправлення: В. Неборак «Ще один лист (в Україну – з півдня)»;

– характер листа й особу відправника: Б. Лепкий «Останній лист Катрусі»;

– характер листа і особу отримувача: П. Карманський «Останній лист до матері»;

– особу отримувача і місце отримання: М. Скритий «Лист до мужа в Америці», М. Рильський «Лист до українців в Америці», «Лист до колгоспників Каменського району, Кіровоградської області», І. Драч «Лист до калини, залишеної на рідному лузі в Теліжинцях»;

– особу отримувача і місце відправлення: М. Сингаївський «Лист моїй матері з Болгарії».

Нерідко віршований лист композиційно будується як відповідь на попередньо отриманий лист: П. Грабовський «На лист», М. Вороний «Лист», Б. Лепкий «Лист від Устияновича», П. Тичина «Відповідь бійцям на фронт», С. Гординський «Лист з Парижа».

Досить часто в українській адресованій ліриці трапляється й так званий рольовий лист, тобто віршований лист, відправником якого виступає не власне автор, а вигаданий ним уявний персонаж. До зразків віршованого рольового листа (інформативного та рефлексивного типу) належать «Лист до Стефанії», «Лист із Бразилії» І. Франка (листування українських селян-емігрантів); «Галицькі листи» П. Карманського (цикл із семи листів, до якого входять: лист жінки емігранта, лист сиріт, лист інваліда, лист жінки втікача, лист синка, лист втікача до синка, лист до галичан); «Останній лист до матері» П. Карманського (передсмертний лист сина); «Трамвайний лист» М. Хвильового (лист дівчини до коханого); «Лист» В. Барки (від жінки до коханого); «Лист з фашистської в'язниці» М. Нагнибіди (від засудженого до страти французького патріота Андре Реб'єра дружині); «Листування Гая Валерія Катулла Веронського» В. Базилевського (епістолярний мікроцикл із трьох листів давньоримського поета Катулла різним особам); «Лист О. Кобилянській» Т. Мельничука (лист Лесі Українки до О. Кобилянської); «Климентій Квітка перечитує свій лист до Лесі» В. Коротича; іронічний «Лист добродійного виборця» Д. Павличка; «Лист до принцеси мрії» І. Качуровського (від особи провансальського трубадура Жофруа Рюделя); іронічний «Відкритий лист до прем'єр-міністра Канади Браяна Малруні та генерал-губернатора Романа Гнатишина від трудящих колгоспу “Шлях Ілліча” (закреслено) “Шлях Ільковича” та ін.

2. Лист рефлексивного типу.

Якщо діалогічна настанова віршованого листа інформативного типу спрямована на встановлення інформаційного контакту між відправником (автором) та отримувачем (адресатом), то лист рефлексивного типу семантично переорієнтовує цю настанову на вияв авторських рефлексій щодо

власне обставин самого факту написання або відправлення листа, його цінності для адресанта або адресата. Ми виділили такі типи авторської рефлексії стосовно обставин, які зумовлюють процес написання листа:

– Рефлексія з приводу отриманого листа: Дніпрова Чайка «Прийнявши лист від Ф.», Г. Чупринка «Листи», П. Карпенко-Криниця «Дочка залишила цидулку», Т. Осьмачка «Лист», С. Гординський «Старі листи», В. Лесич «Лист», В. Симоненко «Лист», О. Степаненко «Лист з Австралії», Б. Олександрів «Ваш лист, хороша Женю, нагадав...», В. Базилевський «Нарешті листа написала...», В. Бойко «Що тобі лист мій?...», С. Будний «Перечитую давні листи», М. Луків «Старі листи», В. Кикоть «Листи розлук».

У «Листі із дому» В. Кордуна рефлексія з приводу отриманого листа навіює ліричному героєві ностальгійні спогади:

*Конверт застарілий, давній. І трохи зжовклий
А штемпель і дата свіжі: відіслано лиш позавчора.
Зворотна адреса чомусь недописана... нібито з дому...
Від кого?*

*/.../
Застарілий, пожовклий конверт.
І місяць, і штемпель якийсь нечіткий.
Гойдається корж на мотузці –
З дитинства.*

[4, с. 105–106].

– Рефлексія на тему неотриманого листа: Ю. Яновський «Лист на фронт», В. Онуфрієнко «Лист до матері», Б. Кравців «Листи», С. Будний «Нема листа – і у душі тривога...», М. Воробйов «Листи», М. Івасюк «Надішли мені листа», В. Голобородько «Ти напишеш мені листа...»:

*Тато мій коханий, я тебе побачив!
Ти мені приснився уночі живий!
/.../
Я прокинувся рано і не хочу знати,
Що тебе убито, що тебе нема!
З пошти польової буду вік чекати
Милого, живого – твого листа!*

[8, с. 54].

– Рефлексія з приводу відсутності очікуваного листа: С. Калинець «Знов з почти нічого не маю...», В. Сосюра «Листи», М. Павленко «Листи»:

*Знов з почти нічого не маю,
Нема знов звістки від родини,
А я так тужу, виглядаю,
Та жду потіхи щохвилини...*

[3, с. 27–28].

– Рефлексія з приводу написання листа: П. Карманський «Пишу листи...», С. Чарнецький «З невисланих листів», В. Сосюра «Лист», П. Тичина «Як ми писали листа М. Коцюбинському (1911 року в Чернігові)», Б.-І. Антонич «Лист», М. Нагнибіда «Останній лист», Ліна Костенко «Пишіть листи і надсилайте вчасно...», Р. Бабовал «Мої листи до тебе – вигадки...», «Пишу любовний лист...», В. Завгородній «Я не люблю писати листи...», В. Махно «Про зиму та писання листів», Л. Коваль «Листи до запитання». Тема написання листа, наприклад, акцентується у поезії Ліни Костенко «Лист»:

*На одному з малих полустанків я чекаю
поїзда зранку. Влаштувалась в кутку на лаві,
щоб мене не знайшли цікаві.
/.../
Я поклала папір на коліно, я стривожені*

*вірші пишу. Наче прозу пишу – без розбивки
на рядків розмаїті пласти, щоб здавалось на
перший погляд, що пишу я звичайні листи.
Власне, це недалеко від правди.
Інша форма – той самий зміст. Адресовані
людям вірші – найщиріший у світі лист.*

[5, с. 135].

– Рефлексія на тему ненаписаного листа: В. Коротич «Поштовий роман», І. Світличний «Не доходять ненаписані листи», А. Коссовська «Невідісланий лист», Д. Луценко «Ненаписані листи». Мотив неможливості написати листа засвідчений у поезії М. Голод «Замість листа до ІКЕРа...»:

*Не відписала я листа
і вже не можу відписати,
бо вже адреса є не та,
бо вже немає адресата...*

[1, с. 37].

– Рефлексія з приводу старих листів: М. Старицький «До І.Я.Р-а», Л. Дмитерко «Я давній лист в планшеті віднайшов...», Д. Павличко «Лист», М. Голод «Старі листи», Л. Палій «Листи»:

*Я давній лист в планшеті віднайшов.
Папір пожовк, рядки вже напівстерті,
А він колись приніс таку любов,
Яка мене оберегла від смерті.
Це ти писала, це твоя рука...*

[2, с. 301].

– Рефлексія на тему невідправленого листа: В. Лесич «Невіслані листи»:

*...у кам'яній, тривожній самоті
пишу до тебе
мої листи.
/.../
Спокійно, з усміхом – читай!
І не жалій мене.
Не сердься,
що я писав цього листа.*

[6, с. 15].

– Рефлексія з приводу відправленого листа: М. Доленго «Листівка (Перша)», В. Лесич «Листи мої до тебе знов приходять...»:

*Листи мої до тебе знов приходять,
але що можуть висловити ці листи,
коли те все, що є нам найдорожче, – я не годен
в людській убогій мові донести.*

[6, с. 81].

Лист рефлексивного типу перебуває на межі між власне адресованою і елегійно-медитативною лірикою, оскільки адресна, діалогічна настанова в ньому значно ослаблена (порівняно з іншими тематичними різновидами адресованої лірики), а сам лист часто використовується не як образ, який мотивує інформаційний привід для комунікації адресанта та адресата, а як тема для зображення, що не передбачає встановлення гіпотетичних діалогічних стосунків між автором і потенційним отримувачем листа.

Висновки. Отже, віршований лист є одним із жанрово-тематичних різновидів адресованої лірики. Домінантною жанровою ознакою віршованого листа слід вважати характер об'єктивованості інформації, що декларується його діалогічною настановою. Відповідно, виокремлюються дві основні жанрово-тематичні художні модифікації віршованого листа: лист інформативного типу і лист

рефлексивного типу. Дослідження жанрової специфіки віршованого листа варто продовжити із врахуванням контексту його художньої взаємодії з іншими жанрово-тематичними різновидами адресованої лірики – посланням і присвятою.

Джерела та література

1. Голод М. Стрімка моя вулиця. Поезії / Марія Голод. – Торонто : Об'єднання українських письменників «Слово», 1988. – 144 с.
2. Дмитерко Л. Д. Твори. У 4-х т. Т. 1 : Поезії / Любомир Дмитрович Дмитерко ; передм. І. Зуба. – К. : Дніпро, 1981. – 487 с.
3. Калинець С. З під рідної стріхи. Вибрані вірші / Сільвестр Калинець. – Львів : Друк. Ставропиг. Ін-та під упр. Ю. Сидорака, 1921. – 35 с.
4. Кордун В. М. Сонцестояння : поезії / Віктор Максимович Кордун. – К. : Дніпро, 1992. – 301 с.
5. Костенко Л. В. Вибране / Ліна Василівна Костенко. – К. : Дніпро, 1989. – 559 с.
6. Лесич В. Вибрані поезії (1930–1965) / Вадим Лесич. – Нью-Йорк : Слово, 1965. – 212 с.
7. Таран А. В. Бродячий дощ : поезії / Анатолій Васильович Таран. – К. : Дніпро, 1995. – 228 с.
8. Яновський Ю. І. Твори. У 5-ти т. Т. 5. Вірші. Публіцистика. Роздуми про літературу. Листи / Юрій Іванович Яновський ; упорядкув. та прим. К. Волинського. – К. : Дніпро, 1983. – 382 с.

Назарець Віталій. Жанрова специфіка стихотворного письма. Стаття посвячена дослідженню однієї з жанрово-тематичних різновидностей адресованої лірики – стихотворного письма. Адресована лірика розглядається як супержанрове утворення, яке включає в себе ліричні твори з підкресленою діалогічною установкою, розрахованою на комунікацію з внутрітекстовим адресатом (стихотворне письмо, поетичне послання, посвячення). На матеріалі поетичних текстів української адресованої лірики XIX–XX в. досліджується жанрова специфіка стихотворного письма, виділяються дві його генологічні художественні модифікації: письмо інформативного типу і письмо рефлексивного типу. Характеризується інформаційно-комунікативна структура, жанрові рефлексії в складі ліричного заголовка, композиційні та тематичні особливості виділених художественних модифікацій стихотворного письма, їх отправитель і отримувач.

Ключові слова: адресована лірика, жанрова специфіка, стихотворне письмо, письмо інформативного типу, письмо рефлексивного типу, автор, адресат.

Nazarets Vitalii. Genre Specifics of Poetic Letter. This article deals with research of one of the genre-thematic variety of addressed lyrics – poetic letter. Addressed lyrics is considered as supergenre formation which includes lyric works with accented dialogic aim oriented on communication with intratextual addressee (poetic letter, poetic epistle, dedication). The genre specifics of the poetic letter is investigated and its two genological artistic modifications are defined on the material of poetic texts of Ukrainian addressed lyrics of XIX – XX centuries: letter of informative type and letter of reflective type. Informative-communicative structure, genre reflections including lyric title, composition and thematic peculiarities of the certain artistic modifications of a poetic letter, their sender and addressee are characterized.

Key words: addressed lyrics, genre specifics, poetic letter, letter of informative type, letter of reflective type, author, addressee.

Стаття надійшла до редколегії
25.04.2013 р.

УДК 821.111

Світлана Натяжко

Психоаналітичний наратив у творчості Анни Гавальди (на прикладі роману «Я її любив / Я його любила»)

У статті йдеться про важливість й актуальність дослідження творчості сучасної французької письменниці Анни Гавальди в психоаналітичному аспекті. Наведено основні характеристики художнього наративу письменниці на прикладі роману «Я її любив / Я його любила». Показано безпосередній зв'язок художнього наративу з